

הזריקה עומד הקרבן בספק שמה ששוב פסול אחר בעבודה ויפקיע ממנו בכך שם פיגול.⁽³⁵⁾ ולכן, אין השחיטה במחשבת פגול נחשבת כמי שחנק את הקרבן, אלא כעבודת שחיטה בקדשים, ומועלין בו⁽³⁶⁾.

סוגיא דאם עלו לא ירדו

הקדמה

שנינו במסכת זבחים [פג א] "המזבח מקדש את הראוי לו", כלומר, אפילו דבר פסול

ב-ב

שאינו נפקא מינה בין לפני זריקה לבין לאחר זריקה, ובשניהם חייב מלקות ולא כרת, מכל מקום, יש נפקא מינה בין לאחר זריקה, שחיובו הוא מטעם שלא במקומו, לבין קודם זריקה שחיובו הוא מטעם פסולי המוקדשין. וראה שם הנפקא מינה למעשה, מאיזה טעם הוא לוקה.

ועיין בהערה 88 דברי המנחת חינוך, אם התרו בו על לאו דמעילה, האם לוקה.

35. רש"י פסחים סא ב, ומנחות כב ב.

36. מבואר על פי רבינו גרשום ופירוש המיוחס לרש"י [לפי הגהת הרש"ש]. והשפת אמת מוסיף ביאור: כיון שעד הזריקה עדיין "שם" קדשים עליו לענין פיגול, הילכך, הוה אמינא שלא שייך לומר שכאילו חנקו בשעת שחיטה. שאם לא כן, למה יש עליו חיוב פיגול? והתוס' במסקנתם גם גורסים גירסא זו, אלא, שלדעתם קושית הגמרא היא להיפך. ונביא דבריהם [לפי גירסת השיטה מקובצת והצאן קדשים]:

המקשן ידע, שהמשנה באמרה "חוץ לזמנו וחוץ למקומו", באה לחדש, שזריקה הפסולה אינה מוציאה מידי מעילה [כמבואר בהערה 20], ויש בהן מעילה, ומדברי רבי יהושע שמענו כן. וכיון שכבר שמענו שזריקה פסולה אינה מוציאה מידי מעילה, מקשה הגמרא: פשיטא שיש בהם מעילה? כי "למאי חזו", לאיזה דבר הם ראויים? לא לקדשים קלים, כשם שדרום כשר לקדשים קלים, וכמו כן אינם כמו לילה, כמו

לכן הסתפק המשנה למלך, שיתכן שפיגול קודם הזריקה אינו בגדר זה, ופיגולו הוא בשעת הזריקה, אף לגבי חיוב מלקות, והאוכלו לפני הזריקה, יפטר אף ממלקות.

ולכאורה, ספיקו תלוי במחלוקת הנ"ל בין הפירוש המיוחס לרש"י, לבין רש"י ורבינו אליקים,

והמשנה למלך מביא כמה סוגיות לפשוט ספיקו, וראה בשו"ת אחיעזר [חלק ב' סימן כ"ז], המוכיח מתוס' בגמרתנו [ג ב] שמבואר, שהגמרא עצמה מסופקת בספק זה. ושם [בהערה 78] יבואר דעת החזון איש.

אחת מראיותיו של המשנה למלך היא מסוגיתנו:

הוכחתו היא מחוץ למקומו, דעל אכילת חוץ למקומו הלא אינו חייב כרת, אף אחר הזריקה, כמבואר.

ואם נאמר שיש חיוב מלקות אף קודם זריקה, למה אמרה הגמרא שהזריקה מרצה לפיגול, הלא בזריקה זו לא ניתוסף שום חיוב חדש?

ועיין מה שכתב השפת אמת [זבחים לד ב] ובשו"ת אחיעזר [אות ג] ובחזון איש כריתות [סק"י].

והגרי"ז [זבחים לד א] מדייק מדברי הרמב"ם, שהזריקה קובעת לפיגול רק לענין כרת, שאינו חייב כרת אלא האוכלו אחר זריקה, אבל לגבי עבירת הלאו של "לא תאכל כל תועבה", שממנו למד הרמב"ם שלוקין על כל פסולי המוקדשין, כנ"ל — עובר ולוקה, אף האוכל קודם הזריקה.

אלא שסובר [שם ע"ב] שבחוץ למקומו, אף

האסור להקטירו על המזבח, ואירע שעלה

למזבח, בדיעבד, קדשו המזבח ליעשות

שהסקנו [בהערה 31] שלילה כשר לאיברים ופדרים. ולכן קשה: לאיזה צורך השמיעתנו המשנה שיש בהן מעילה, מה הוציא אותם מידי מעילה? ומה היתה ההוה אמינא לומר שיצאו מידי מעילה?

[סיכום ביניים: לרש"י, קושית הגמרא היא: למה באמת אינם כמי שחנקו אותם, ולמה יש בהם מעילה. ולתוס', קושית הגמרא היא: פשיטא שיש בהם מעילה.]

לרש"י "למאי חזו" מתפרש, הקרבן אינו ראוי לכלום? ולתוס' "למאי חזו" איזה "פסולו בקודש" יש במחשבת פיגול של חוץ לזמנו וחוץ למקומו, לאיזה דבר אחר הם ראויים?]

ומתרתת הגמרא: היות שלזריקה זו יש לה אפשרות וסיכוי להפקיע מידי פיגול, לכן היה עולה על הדעת לומר, שהזריקה מוציאה כמו כן מידי מעילה, ואינו כל כך פשוט לומר שיש בהם מעילה.

[סיכום: לרש"י, התירוץ הוא: כיון ש"השחיטה" בפיגול אינה עושה גמר פסולו, ועדיין הקרבן תלוי ועומד, לכן אינו כמי שחנקו. ולתוס': החידוש של המשנה הוא, שזריקה פסולה אינה מוציאה מידי פיגול].

פירוש זה שפירשו התוס', שקושית הגמרא היא: פשיטא שיש בהן מעילה, הואיל והם רחוקים מאוד מלהיות קרבן כשר, ואין מה שיוציא אותם מידי מעילה — הוא מסקנת התוס'.

ברם, התוס' באמצע דבריהם, מבארים בדרך אחרת. והיא: קושית הגמרא היא: פשיטא שאינם כמי שחנקו אותם, היות והם קרובים מאוד לקרבן כשר, כמו שיבואר. וראה בתוס' פירושם בתירוץ הגמרא לפי פירוש זה, ומה שהקשו על פירוש זה האמצעי. פירוש זה האמצעי הביאו התוס', כדי לתרץ קושיא אחרת

גדולה והיא: לפי מה שמשמע בגמרא בעמוד ב [עיין בהערה 25 ובהערה 42], קשור דין מעילה עם הדין של "אם עלו לא ירדו". דהיינו, איפה שההלכה היא "אם עלו לא ירדו", מוכח שיש בהם קדושה, ואינם נחשבים לכמי שחנקו אותם, ולכן יש בהם מעילה. ומבואר במסכת זבחים [פד א] ובסוגיא הבאה, שבחוץ לזמנו וחוץ למקומו, אין מחלוקת, ולכל הדעות "אם עלו לא ירדו"!

משמע שפסולו קל משאר הפסולים, כגון לילה ודרום שבהם אין דעה מוסכמת, שדינם, שאם עלו לא ירדו, וישנה דעת רבי יהודה הסיבר שהשוחט בלילה אם עלו ירדו!

ואם לדברי רש"י, קושית הגמרא היא "למאי חזו", הלא אינם ראויים לכלום ובודאי דכמי שחנקו, קשה —

מה הודאות? הלא פסולו קל מכל הפסולים? ולדברי פירוש האמצעי של תוס' מתורץ היטב, אכן זו היתה קושית הגמרא: חוץ לזמנו וחוץ למקומו, הואיל ואם עלו לא ירדו, פשיטא שאינם כמי שחנקו אותם, ולמה הוצרכה המשנה להשמיענו זאת?

ומקשים האחרונים: ומה יענו התוס' לפי פירושם במסקנתם, שקושית הגמרא היא להיפך, שחוץ לזמנו וחוץ למקומו רחוקים הם מקרבן כשר, הלא חוזרת וניעור הקושיא, הרי באמת הם קרובים יותר לקרבן כשר, כי בהם בודאי הדין שאם עלו לא ירדו?

השיטה מקובצת מתרץ, [וכנראה בשם התוס']: מפני שמצאנו שחוץ לזמנו איסורו חמור מאוד, והאוכלו חייב כרת, ולא מצאנו כן בשאר פסולים השנויים במשנתנו, לכן רחוקים הם מקרבן כשר. וחוץ למקומו הוקש לחוץ לזמנו, כידוע, ועיין המיוחס לרש"י ד"ה או. וראה בקרן אורה ותקנת עזרא, מה שתירצו.

לחמו של המזבח, ואין מורידין אותו, ומקטירין אותו. ונדרש ממקרא שנאמר בעולה, והוא הדין בכל הזבחים.

ושם שנינו [פד א] "אלו אם עלו לא ירדו: הלן [דם או אימורים שלנו עד הבוקר] והיוצא [מחוץ לעזרה] והטמא ושנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו.

ושנינו שם שזו היא דעת רבי שמעון האומר: כל שפסולו בקודש [שנפסל אחרי ביאתו לעזרה], הקודש מקבלו, ואם פסולו לא היה בקודש, אין הקודש מקבלו.

ונחלק עמו רבי יהודה בשלשה פסולים, והם: נשחט בלילה, נשפך דמו ויצא דמו חוץ לקלעים, ובשלתם סובר: אם עלו ירדו, כלומר, שצריכין להורידן מעל המזבח.

הגמרא דנה בשחטן בדרום, ששנינו עליו במשנתנו לגבי מעילה. והדין הוא אם עלו, האם ירדו, או לא ירדו⁽³⁷⁾.

איבעיא להו: קדשי קדשים ששחטן בדרום, **אי עלו** בדיעבד, **מהו שירדו** מן המזבח, האם ירדו או לא?

ופשטינן: **רבה אמר:** **אם עלו**, ירדו. **רב יוסף אמר:** **אם עלו לא ירדו.**

והגמרא מבארת: **אליבא דרבי יהודה**, הסובר לגבי נשחט בלילה אם עלו ירדו,⁽³⁸⁾ **דכולי עלמא לא פליגי**, לא נחלקו רבה ורב יוסף, ושניהם סוברים שרבי יהודה יסבור בשחטן בדרום, **דאם עלו ירדו**. כי אם אפילו בשחט בלילה ולא שינה מקומו, סובר רבי יהודה שאם עלו ירדו, כל שכן בשינה מקומו⁽³⁹⁾.

שמעון הסובר בנשחט בלילה, לא ירד, ובפסול דרום מסתפקת הגמרא. **פירוש ב**].

וקשה: הרי לעיל [עמוד א] בצריכותא, משמע שפסול לילה יותר חמור, ויותר דומה לכמי שחנקו?

קושיה זו הקשה השיטה מקובצת [בעמוד א]. וראה שם מה שתירץ בשם הר"י ובשם רבינו פרץ. ועיין בספר מעיל יעקב. ומבארים האחרונים, עיין בספר שולי המעיל דברי התוס': שטעמו של רבי יהודה הסובר בנשחט בלילה ובנשפך דמה ובלן הדם שאם עלו ירדו, מבואר בברייתא בגמרא זבחים [שם], משום שנאמר "זאת תורת העולה" והם שלשה מיעוטים, הבאים למעט שלשה פסולים אלו, שלא נאמר בהם הדין שאם עלו לא ירדו.

והקשו שם התוס' [ד"ה פרט], על המבואר בסוגיתנו שרבי יהודה סובר גם בנשחט בדרום

37. כן פירשו התוס'. לאפוקי מפירוש המיוחס לרש"י שאיבעית הגמרא היא על כל הפסולים שנשנו במשנתנו. והטעם, מפני שעל נשחט בלילה, בודאי אין לדון, דמחלוקת מפורשת היא בין רבי יהודה ורבי שמעון [שם במשנה], ועל הנשחט במחשבת חוץ לזמנו וחוץ למקומו, גם אין לדון, שמשמע שם בגמרא שגם רבי יהודה מודה בהם שאם עלו לא ירדו.

האם כוונת תוס' היא דוקא לשחטן בדרום, או אפילו לקיבל דמן בדרום? עיין בתוס' זבחים [שם], ובאבן האזל הלכות מעשה הקרבנות פרק יג הלכה יב.

38. גירסת השיטה מקובצת.

39. כן פירשו התוס'. והיינו, שפסול שינוי מקום — חמור יותר מפסול לילה. ובהערה הבאה יבואר הטעם. [והא ראייה: מדברי רבי

או, במה עוד הקיל רבי שמעון, בקרבנות שדמן ניתנין למעלה מחוט הסיקרא, כגון חטאת בהמה, ואירע שנתנן למטה מחוט הסיקרא –

ומדוע מקיל רבי שמעון בהם?

ולעולם דשחטן וקיבל דמן בצפון, אלא ששינה מקום מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, וכיון שפסולין בקודש, אחרי כניסתן לעזרה, לכן קידשם המזבח, ולא ירדו.

אבל הבא, כיון דשחטן בדרום, סובר רבה, שאפילו רבי שמעון מודה שאם עלו ירדו, דנחשבים כמאן דחנקינן דמי, כיון ששינה מקום שחיטתן מצפון לדרום, נחשב כאילו נשחטו מחוץ לעזרה, ולא נאמר בהם הדין שהמזבח מקדשן⁽⁴⁰⁾.

כי פליגי, במה חולקים רבה ורב יוסף, אליבא דרבי שמעון, הסובר לגבי נשחט בלילה שאם עלה לא ירד.

רב יוסף, סובר כרבי שמעון, כשם שלרבי שמעון בנשתנה זמנו, ונשחט בלילה, לא ירד, כן הדבר לגבי שינוי מקומו. ונשחט בדרום, לא ירד.

ואילו רבה אמר לך: עד כאן לא קאמר רבי שמעון, גם רבי שמעון עצמו לא הקיל בכל הפסולים שלא ירדו, אלא בקרבנות הניתנין שדין דמם להינתן למטה מחוט הסיקרא [שהוא הסימן שהיה במזבח המבדיל בין חלקו העליון לחלקו התחתון]. כגון עולת בהמה, חטאת העוף, אשם ושלמים, ואירע שנתנן למעלה מחוט הסיקרא.

הערוך לנר.

נמצאנו למדים, שהתוס' לא רצו לומר שרבי יהודה לומד דין תורה של אם עלה ירד בנשחט בדרום מקל וחומר מנשחט בלילה, דאין לו שום צורך ללמוד דין מדין, אלא ממילא נכלל דין דרום בדין לילה.

אלא, התוס' מבארים שרבה פירש דברי יהודה, ודייק מהם, שאם רבי יהודה סובר בנשחט בלילה שאם עלה ירד, כל שכן שרבי יהודה סובר בנשחט בדרום שאם עלה ירד, ולא משום שדרום חמור יותר, אלא, משום שעל דרום דנה עתה הגמרא, ונחלקו בו רבה ורב יוסף.

40. כן מבארים התוס'. [עיין היטב ברש"ש]. כלומר, רבי יהודה, הוא המחלק בין פסולים שאירעו בתחילה לבין פסולין שאירעו אחרי תחילת הכשרם –

ואילו לדעת רבי שמעון – אין חילוק, והוא

שאם עלה ירד, מנין דרש זאת? הלא אין לו פסוק רביעי למעטו? [עיין שם מה שתירצו].

ועוד הקשה הערוך לנר [נדה מ א], אם כדברי התוס' שנשחט בדרום חמור יותר מנשחט בלילה, אם כן, למה מיעט רבי יהודה נשחט בלילה, הלא עדיף ליה למעט דרום שפסולו רב יותר?

ויש לבאר: טעמו של רבי יהודה הממעט נשחט בלילה ונשפך דמה, מבואר בתוס' ד"ה ורבה [ומבואר בהערה הבאה] משום דבשניהם, תחילת עשייתן בפסול, שלא כמצוותן, [ובענין לך דמה, למה נתמעט, עיין תוס' זבחים פד ב ד"ה ומוציא ונדה מ ב], ואינם בכלל "פסולו בקודש", כיון שפסולין היה לפני שהיה להם הכשר. ולפיכך, הוא הדין והוא הטעם בנשחט בדרום, שפסולו הוא בתחילת עבודתו לפני הכשירו, ומשום כן סובר רבי יהודה שאם עלה ירד. ואין צורך במיעוט רביעי, כיון שנשחט בדרום נכלל בנשחט בלילה. ומתורצת גם קושית

הגמרא מביאה את משנתנו להקשות על רבה.

תנן, קדשי קדשים ששחטן בדרום, מועלין בהן.

בשלמא לרב יוסף, הסובר בנשחט בדרום אם יעלה לא ירד, **ניחא,** מבואר היטב מדוע מועלין בו, הואיל ולא יצא מקדושתו, ובדיעבד לא ירד, אינו נחשב כמו שנחנק, הלכך מועלין בו.

סובר שכל הפסולים שאירעו בקודש, אם עלו לא ירדו,

ובנשחט בדרום נחלקו רבה ורב יוסף אליבא דרבי שמעון. לרב יוסף, מכשיר רבי שמעון בדיעבד, וסובר: לא ירד, מפני שפסול זה אירע בתוך העזרה. ואילו רבה סובר שיש להשוות נשחט בדרום לנשחט חוץ לעזרה.

והראיה שרבי שמעון מכשיר בדיעבד אם עלו אף כשנעשתה עבודה פסולה בתחילה, היא: מנשחט בלילה, שרבי שמעון סובר אם עלו לא ירדו,

ומפרש רבינו פרץ, שאחרי שהוכח שרבי שמעון אין חילוק בין פסולין שאירעו בשחיטה לפסולין שאירעו בזריקה, כנ"ל. מבואר הדמיון של דרום לניתנין למעלה שנתנן למטה וכולי, שבשניהם הפסול הוא מחמת שינוי מקום. אלא שרבה סובר, שבכל זאת פסול דרום נחשב כפסול של חוץ לעזרה.

והשוואה איננה בין דרום לנשחט בלילה, כי מה ענין זה לזה, מה ענין שינוי מקום לשינוי זמן? ואיך היה יכול רבה לומר שרבי שמעון מכשיר בנשחט בלילה דוקא ולא בנשחט בדרום. [וביתר ביאור: רבה צריך לחדש הבדל בשינוי מקום, ואינו צריך לחדש הבדל מלילה, משום דיש לומר דשינוי מקום גרע. ועל כן ירד].

ועל פי פירוש זה מתורצת קושית התוס'. שהקשו: הלא לא מצינו שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון בניתנין למעלה שנתנן וכולי? אדרבה, בגמרא זבחים [כז ב] מבואר שרבי יהודה מודה בניתנין למעלה שנתנן וכולי, שאם עלו לא ירדו, ולמה אמר רבה: עד כאן לא קאמר רבי שמעון

אלא בניתנין וכולי, וכי רבי יהודה אינו סובר כן? ולמה לא אמר רבה: עד כאן לא קאמר רבי שמעון אלא בנשחט בלילה וכולי? ומתורץ היטב: רבה אינו יכול לומר ולמצוא הבדל בין נשחט בלילה לנשחט בדרום, כנ"ל, שאין להם שום שייכות זה עם זה, אלא, רבה בא להבדיל בשינוי מקום בין למעלה ולמטה לבין צפון ודרום.

ומה שרבי יהודה מכשיר בניתנין למעלה שנתנן למטה וכולי, הוא מטעם אחר, מטעם שהנתינה והיא זריקת הדם או מיצוי הדם והזאה, נעשית אחרי שכבר נעשתה השחיטה והקבלה וההולכה בכשרות, ונמצא שפסולו בקודש, כנ"ל. והשתא, מבואר: ודאי שרבי יהודה מכשיר הניתנין למעלה שנתנן וכולי, אלא, שרבה בא לחלק בדברי רבי שמעון בין שינוי מקום מלמעלה למטה לבין צפון ודרום. ועיין בתוס' בשם ר"י תירוץ אחר, ובתוס' זבחים [פד ב] מבארים בדרך שלישיית.

[סיכום: לרבי יהודה, כל הפסולין שאירעו בתחילת העבודות, אם עלו ירדו, וזה כולל: נשחט בלילה, נשפך דמה ונשחט בדרום.

לרבי שמעון, גם אלו, לא ירדו.

נשחט בדרום לרבי שמעון: לרב יוסף לא ירד. לרבה, ירד [ולא מפני ששחיטה היא תחילת הכשרו, אלא] מפני שנחשב כאילו נשחט מחוץ לעזרה].

ומנין ידעה הגמרא לבאר אליבא דרבי יהודה טעם החילוק בין נשחט בדרום לניתנין למעלה שנתנן וכולי, שבנשחט בדרום אירע הפסול בתחילת העבודות, ובניתנין למעלה וכולי אירע

קדושה, ואם עלה ירד, ונחשב כאילו חנקו [וכקדשים שמתו שאין הנהנה מהם משלם אפילו את הקרן]. ומאי, מה ששנינו מועלין בהן הוא רק מדרבנן.⁽⁴¹⁾ שחכמים החמירו עליו, והטילו על הנהנה בו דין מעילה⁽⁴²⁾.

אלא לרבה, הסובר שאם עלה ירד, קשיא, למה מועלין בו, הלא רבה סובר שנחשב "כמאן דחנקינן", והרי מטעם זה סובר שאף לרבי שמעון ירד.

ומתריצין: אכן, מן התורה אין לו שום

וכו'. ובהערה הבאה יבואר שיטת הרמב"ם.
 42. משמע מגמרתנו, שדין מעילה ודין אם עלו לא ירדו קשורים זה בזה,
 ורק בפסולי קדשים שדינם שלא ירדו, יש עליהם קדושה להיחשב מ"קדשי ה'", ויש בהם מעילה,
 אבל בקדשים שדינם להיפסל אפילו בדיעבד, ואם עלו – ירדו, אין עליהם קדושה כלל מן התורה, ואינם נחשבים מ"קדשי ה'" ודינם כקדשים שמתו, ואין בהם מעילה. [אלא שבאופנים מסויימים החמירו חכמים והטילו בהם "מעילה מדרבנן", כמבואר].
 וקשר זה מבואר בכמה לשונות הראשונים בסוגיתנו. [לדוגמא: תוס' עמוד א ד"ה חוץ לזמנו בתחילת דבריהם, פירוש המיוחס לרש"י תחילת עמוד ב, ועוד].
 ואם כן, מוכרחים לומר שמשנתנו לא נשנתה אליבא דרבי יהודה, שהרי רבי יהודה סובר לגבי נשחט בלילה שאם עלה ירד, ואילו במשנתנו שנינו שיש בו מעילה. [ולשיטת המיוחס לרש"י, עיין הערה 37, סובר רבי יהודה בכל פסולי משנתנו שאם עלו, ירדו].
 וכן מוכרחים לומר, שהסוגיא הקודמת המחלקת בין קדשים שמתו שאין בהם מעילה מן התורה לבין פסולי משנתנו שיש בהן מעילה מן התורה, היא רק אליבא דרב יוסף הסובר שאם עלו לא ירדו. וכן כתב השיטה מקובצת בהשמטות ובברכת הזבת, ולקמן יבואר שיטת הרמב"ם.
 [ואין לתרץ כמו שתירץ רבה: מעילה מדרבנן,

הפסול אחרי שבא לכלל הכשר? מבארים התוס', מפני שכן מוכרח מדברי רבי יהודה עצמו שבנשחט בדרום סובר שירד, ואילו בניתנין למעלה וכולי סובר שלא ירד, כמבואר, הילכך, מוכרחים לחלק כנ"ל.

עד כאן דברי התוס' במסקנתם בסוגיתנו. [ולקמן הערה 57 יבואר, שהחילוק האמור בין ניתנין למעלה וכולי לבין דרום, לדעת רבה אליבא דרבי שמעון, הוא: במתנות דמים של בהמה הניתנין למעלה שנתנן למטה והניתנין למטה שנתנן למעלה, ובהם אמרה הגמרא [שם דף כו ב] שלא במקומו כמקומו דמי. וכן בחטאת העוף שנתנן או מלקן למעלה, אבל עולת העוף שעבודתן הן למעלה, אם עשאן למטה, נחשב לחוץ למקומו ממש, כשחטית דרום בבהמה. ולרבה אליבא דרבי שמעון אם עלו, ירדו. ושם יבואר הטעם בשם הגרי"ז].

והקשה הקרן אורה: למה הוצרכה הגמרא לחלק בכך, ולמה לא נבאר החילוק מטעם שדרום הוי כמו חוץ לעזרה, כשם שביארה הגמרא אליבא דרבי שמעון. וכי היכן מצינו שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון בסברא זו?

41. ובשיטה מקובצת מביא דעת רבינו פריץ [לשיטת תוס' שמחלוקת רבה ורב יוסף היא רק בשחטן בדרום], שמשנתנו "לצדדין" קתני. שחטן בדרום בלבד, מעילתן היא מדרבנן, ואילו חוץ לזמנו וחוץ למקומו מועלים בהן מן התורה, כיון שדינם הוא שאם עלו לא ירדו. ועליהם אמר רבי יהושע במשנה: כל שיש להם היתר לכהנים

הגמרא מבררת: **מאי איכא**, איזה חילוק יש, בין מעילה דאורייתא למעילה דרבנן?

במעילה דאורייתא, הנהנין מהם — משלמין חומש, מלבד הקרן, וכן מביאין קרבן אשם מעילות, ואילו מעילה דרבנן, הנהנין מהם — לא משלמין תוספת חומש, אלא קרן בלבד. מפני שלחכמים אין "כח" לחייב קרבן אשם, כיון שמן התורה אינו חייב קרבן — נמצא שבהמה זו חולין היא, ואסור להביא חולין לעזרה. והיות ואינו חייב קרבן — אינו חייב חומש, משום

שהחומש בא מפני האשם⁽⁴³⁾.

ותמהינן: **ומי איכא**, וכי ישנו, דין מעילה מדרבנן⁽⁴⁴⁾?

ומתרצינן: **איין**, אכן ישנו דין מעילה מדרבנן!

דאמר עולא אמר רבי יוחנן: קדשים, קרבנות, שמתו, ולא נשחטו כלל, יצאו ידי מעילה "דבר תורה".

ולכן, חידש רבה, והוא חידושו של רבה בלבד, שמעילה זו שאמרה משנתנו היא רק מדרבנן.

והשפת אמת מוסיף ביאור: רק רבה הוא הסובר דירדו הוא **תוצאה** מסברת כ"מאן דחנקינן", והיינו, דלא עצם ה"ירדו" הוא סיבה שלא יהיה מעילה, אלא "כמאן דחנקינן" היא סיבה שלא יהיה מעילה.

אבל רב יוסף סובר, שאנו דנים על הדין הכללי, והואיל ודרום ראוי לקדשים קלים, ולילה ראוי לאיברים ופדרים, כמבואר בעמוד א', ולכן, סובר רב יוסף שאף באלו הזבחים שדינם לירד, מכל מקום, נקראים "קדשי ה'" לגבי דין מעילה.

43. וחכמים הטילו עליו לשלם את הקרן, ובלי גזירת חכמים היה פטור אף על תשלומי הקרן, [ועיין לשון הרמב"ם פרק א מהלכות מעילה הלכה ו' ובהערה 7].

44. התוס' תמהים על תמיהת הגמרא, ומביאים כמה מקומות שנאמר בהם במפורש שמעילתן היא מדרבנן!

ומבארים: אכן, מצאנו מקומות שתקנו חכמים מעילה אף שמן התורה אין מועלים בהם

כי בקדשים שמתו גם כן מועלין רק מדרבנן]. אבל הקרן אורה כתב, שלא מסתבר לומר שמשנתנו אינה אליבא דרבי יהודה.

ועוד הקשה סתירה בדברי רבי יהושע. במשנתנו נאמר שרבי יהושע סובר שנשחט חוץ למקומו שיש בו מעילה, ואילו התוס', [גדה מ בן סוברים שרבי יהושע סובר בקרבן חטאת שנשחט במחשבת חוץ למקומו שאם עלה ירד. לפיכך, מסיק הקרן אורה, וכן כתב השפת אמת — בדרך אחרת: רבי יהודה הסובר אם עלו ירדו, יכול לסבור שיש בהן מעילה מן התורה, וכמו כן יכול לסבור שנשחט בלילה ונשפך דמה וכולי נחשבים כפסולו בקודש, והם מ"קדשי ה'" והילכך יש בהם מעילה. ומה שדינם לירד מעל המזבח, הוא גזירת הכתוב הנדרש משלשה מיעותים, כמבואר.

אלא, שרק רבה אמר כן, לקשר בין דין מעילה לדין אם עלו לא ירדו, ואמר כן רק אליבא דרבי שמעון—

מפני שלרבי שמעון כל הפסולים שנפסלו בקודש אם עלו לא ירדו, ובא רבה לחדש שנשחט בדרום מודה רבי שמעון וסובר שדינו לירד, והסביר רבה הטעם משום "דכאן דחנקינן דמי"—

ודברים אלו הם דברי עולא אמר רבי יוחנן, וקשה, מה משמיענו עולא אמר רבי יוחנן⁽⁴⁷⁾?

ומתריצין: אף על גב דתנינא, שמשנתנו אמרה שמועלין בה מדרבנן, מכל מקום איצטריך דעולא, יש חידוש בדברי עולא,

כי, סלקא דעתך דאמינא, היה עולה על הדעת לומר: הכא בדין המשנה, בקדשי קדשים שנשחטו בדרום — תיקנו בהם רבנן מעילה, משום שלא בדילין מנהון, אנשים אינם נבדלים מהם, מפני שאף על פי ששחטן שלא כמצותן, מכל מקום, נשחטו בכשרות, ויבואו להנות מהם בחושבם שבשחיטתן

אלמא, מוכח, שמדאורייתא, לא אית להון, אין להם מעילה, ואילו מדרבנן⁽⁴⁵⁾ אית בהון⁽⁴⁶⁾, יש להם דין מעילה, אם כן, הכא נמי, בנשחט בדרום, מעילתו היא מדרבנן.

ומקשינן: לימא, האם נאמר כי תנינא להא דעולא אמר רבי יוחנן, שחידוש זה שקדשים שמתו מועלים בהם מדרבנן, כבר נשנה במשנתנו? לפי ששנינו: קדשי קדשים ששחטן בדרום מועלין בהם, למרות שהם נחשבים כאילו חנקו אותם, וכקדשים שמתו, וביארנו, לדעת רבה, שהכוונה היא למעילה מדרבנן, ומן התורה אין בהם מעילה, כיון שדינם הוא שאם עלו לא ירדו,

ובהחלט יתכן שאין להם מעילה אף מדרבנן? ומתריך בשם רבינו פרץ, שאם כן, היה צריך לומר "קדשים שמתו אין להם מעילה", ואז היתה משמעות דבריו, שאין להם מעילה כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן, ובאמרו "דבר תורה", משמיענו שמן התורה אין להם מעילה, ומדרבנן יש להם מעילה.

ועוד מתריך בשם תוס': אם נאמר שרבי יוחנן סובר בדבר שאין בו מעילה מן התורה — אין בו גם מדרבנן—

היה לו לחדש חידוש זה על משנתנו המדכרת בשחטן בדרום, ובשחטן בדרום ישנו חידוש גדול יותר לומר שאין בו מעילה מדרבנן, ומאילוי היה מובן שקדשים שמתו אין בהם מעילה אף מדרבנן. אלא, מוכח, שבא לומר שיש מעילה מדרבנן בקדשים שמתו, ומאילו מובן שכל שכן בשחטן בדרום יש מעילה מדרבנן.

47. הקשה הלחם משנה [שם פרק ג' מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ז'] : מה הקושיא? הלא אינו מוכח מהמשנה, שמעילה זו אינה מן התורה

— כיון, שבמקומות אלו חששו חכמים מפני שרגילים להשתמש בהם יבואו לזלזל בקדושתן. אבל בקדשים אלו ששחטן בדרום, וטרם הקרבתם בפסול התנורו מהם מחמת היותם קדשי קדשים — לכן תמחה הגמרא, וכי מצאנו עוד דבר שאין סיבה לחכמים לתקן בן דין מעילה — ובכל זאת תיקנו לו מעילה?

והמתריך הביא דברי עולא, להוכיח שגם בקדשים שמתו, שלפני מיתתם התבדלו מהם — ובכל זאת תיקנו להם מעילה.

והריטב"א [יומא נט ב] מתריך, שקושית הגמרא היא על רבה הסובר שכמאן דחנקינן דמי, ולכן מקשינן, למה תהא להן מעילה? ומתריצין: אכן, אף בקדשים שמתו יש בהם מעילה.

45. גרסת השיטה מקובצת.

46. הקשו הראשונים בשיטה מקובצת: מנין להגמרא לומר שרבי יוחנן בא לחדש שחכמים תקנו להם מעילה? ולמה לא נאמר שבא להשמיענו שמן התורה אין בהם מעילה,

שקדושתן היא לדמיהן, כלומר, שעומדים לימכר ובדמיהן יקנו קרבן אחר, ויש ל"הקדש" תועלת בדמיהם – אין מועלים בהם עד שיהנו מהם הנאה הפוגמת בהם, כלומר, המחסרה משוויו שוה פרוטה.

במה דברים אמורים? בדבר שדרכו ליפגם. אבל בדבר שאין דרכו ליפגם כשמשתמשים בו, כגון: כוס זהב של הקדש, מועלים בו אף שלא פגמו, כשהנאתו שוה פרוטה.

ושם שנינו: **הנהנה מן החטאת**, בעלת מום, ועומדת ליפדות, ככל קדשים שנפל בהם מום, אם נהנה ממנה **כשהיא חיה**, לא מעל **עד שיפגום** אותה, כגון: שיתלוש מן צמרה או שחרש בה והוכחשה בשווי פרוטה,

ואם נהנה ממנה **כשהיא מתה**, ואינה עומדת להיפדות, מפני שאין פודין נבלות קדשים שאינן ראויין אלא לאכילת כלבים, והיות ואין ל"הקדש" אפשרות שימוש בדמיו, **כיון דנהנה**, ממנה, **כל שהוא**, אף על פי שלא חיסרה, **מעל**.

והנה, מעילה זו, אינה מן התורה, כי הרי מתה, ואחר שמתה אין בה מעילה מן התורה לכל הדעות, וברור, שמעילתה היא מדרבנן,

וקשה לעולא, מה משמיענו, הלא במשנה זו

הותרו כשאר בהמות חולין, הילכך, תיקנו להם רבנן מעילה,

אבל קדשים שמתו, הואיל, ובין כך, בדילין מנהון, מחמת שהן נבלות, ומאוסים⁽⁴⁸⁾, ולא יבואו ליהנות מהן,

אימא, יש צד לומר: **אפילו מעילה מדרבנן לא**, לא תיקנו להם רבנן מעילה, הואיל ואין צורך לתקן –

קמשמע לן, משמיענו עולא אמר רבי יוחנן, שבכל זאת, תיקנו להם רבנן מעילה.

[בסוגיא הבאה ישנן שתי גירסאות, והיות והראשונים לא הכריעו, נבאר בעזה"י את שתייהן].

לפי הגירסא הראשונה, מקשה הגמרא על התירוץ הקודם שעולא בא להשמיענו, שעל אף שמתו, ואנשים בדילים מהם יש בהם מעילה מדרבנן,

ועל כך מקשינן: קדשים שמתו – **נמי תנינא**, כבר שנינו במשנה אחרת, שמועלין בהם מדרבנן, ומה משמיענו עולא אמר רבי יוחנן?

שנינו לקמן בפרק חמישי: קדשים בעלי מום

התקבל תירוצו על כל האמוראים, ופשוט להם לפרש המשנה שהמעילה היא מדרבנן בלבד.

48. כן מפרש המיוחס לרש"י.

השפת אמת תמה: וכי נבלה אסורה בהנאה!?

ומה שיך לומר שנבדלין מהם?

לכן מבאר: **הקדשים** בדילין, שאין מתערבים עם שאר בהמות בעזרה, הילכך לא שיך לגזור

אלא מדרבנן, אלא היא **אוקימתא** של רבה, כנ"ל, ורב יוסף, אכן, סובר שמועלים מן התורה, ואיך יתכן להקשות על עולא אמר רבי יוחנן, כאילו שמפורש במשנה שמועלים בהם מדרבנן, עד כדי להקשות: **תנינא!**

ומכאן מוכיח הלחם משנה את שיטת הרמב"ם [כמבואר בהערה 42], שאחרי שרבה תירץ וביאר שמעילת משנתנו היא מדרבנן,

שנינו שקדשים שמתו יש להם מעילה מדרבנן?

ומתריצין: ממשנה זו לא תקשה לעולא, כי עדיין לא שמענו ממנה בכל קדשי קדשים שמתו שיש בהן מעילה מדרבנן, כי,

סלקא דעתך

אמינא, היה עולה על הדעת לומר, כי דוקא בחטאת בעלת מום שמתה, הואיל ולא חזיא לכפרה, אף בחייה כבר לא היתה ראויה לכפרה, לא בדילין מינה, אנשים אינם בדילים ממנה, לפיכך, הוצרכו רבנן לגזור עליה דין מעילה, כדי שלא יבואו לזלזל בה,

אבל קדשים תמימים שמתו, ובחייהם היו ראויים להקרבה, היה עולה על הדעת לומר הואיל וחזיין לכפרה, שהיו ראויים לכפרה, ובדילין מנהון, ואף בלי גזירת רבנן בדילים אנשים מהם, אימא, יש לומר לא גזרו בהם רבנן מעילה, מפני שאין צורך לגזור בהם. לכן קמשמע לן, משמיענו עולא אמר רבי יוחנן, שבכל זאת, גזרו בהם רבנן מעילה.

[גירסא שניה]:

ומקשינן על עולא הסובר קדשים שמתו יש להם מעילה מדרבנן: "מתו" נמי תנינא?! וכי שנינו שגם קדשים שמתו "יש" להם

מעילה מדרבנן? והרי שנינו משנה אשר מדוייק ממנה ש"אין" להם מעילה אפילו מדרבנן?!

דתנן, הנהנה מן החטאת כשהיא חיה, לא מעל עד שיפגום. וכשהיא מתה, כיון דנהנה כל שהוא, מעל, כמבואר לעיל.

ויש לדייק, מכך שהמשנה אמרה "חטאת", שרק בחטאת גזרו בה רבנן מעילה כשמתה, מפני שקדושתה חמורה, הואיל ובאה לכפרה, אבל בשאר קדשי קדשים, כגון עולה ואשם וזבחי שלמי ציבור⁽⁴⁹⁾, כיון שמתו, הנהנה מהן לא מעל אף מדרבנן.

וקשה על דברי עולא⁽⁵⁰⁾?

ומתריצין: אמר לך עולא: לא נדייק כן מהמשנה. והאמת היא שאף שאר קדשי קדשים שמתו גזרו בהם רבנן מעילה,

ומדוע אמרה המשנה: הנהנה מן ה"חטאת"?

משום דסלקא דעתך אמינא, היה עולה על הדעת לומר, שלא גזרו בה רבנן מעילה הואיל ולכפרה אתיא, בחייה עמדה להיקרב לכפרה על חטא בדילין מינה, אנשים בדילין ממנה בחייה עד שתיעשה כפרתה, ולכן כשמתה גם בדילין ממנה, ואין צורך לרבנן לגזור עליה מעילה,

באים לכפרה.

וראה בשו"ת מנחת אלעזר [חלק ב' סימן נט] שהקשה שהרי גם אשם נזיר ואשם מצורע באים לכפרה וקדושתם חמורה? ובספר תקנת עזרא מציע לגרוס "שלמים".

50. הקשה הקרן אורה על גירסא זו: וכי למה עלה על דעת המקשן לחלק בין חטאת לשאר

בהם אטו שאר קדשים. אבל פסולי משנתנו שנפסלו בעזרה מתערבים עם שאר קדשים – שייך לגזור בהן אטו שאר קדשים. [ופשוט שאין רצונו של השפת אמת לפרש כן גם בהמשך הסוגיא].

49. כן כתב בפירוש המיוחס לרש"י. ובודאי רצונו לומר באשם נזירות ואשם מצורע שאינם